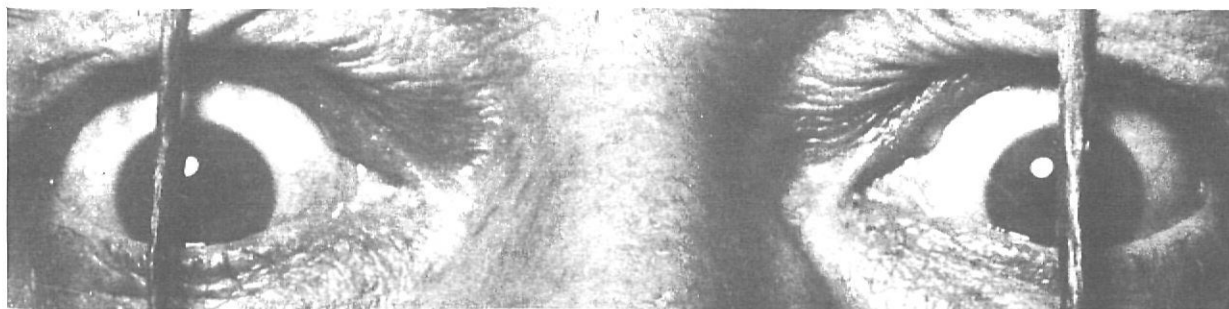

Anna Maria Dalí, retrat a contracloror

MONTSERRAT VAYREDA

En el primer aniversari
de la seva mort

A contracloror perquè Anna Maria Dalí ens va deixar quatre mesos després d'haver mort el

seu germà i una part d'ella queda en la gran ombra estesa pel misteri de l'eternitat. Però els que l'hem coneguda sempre tindrem en el record la llum que irradiava, la vitalitat cordial que desprenia quan reia, quan parlava, quan ens acollia obertament a Cadaqués, en la blanca casa del Llaner, al peu de les finestres abocades a la mar que li feia companyia. Quadres, llibres, objectes, mobiliari, ambientaven les estances on passava les hores, freg del jardí aromat pels pins, pinzellat pel color dels geranis que l'oreig feia vibrar amb rítmic moviment.

Conversar amb Anna Maria era, sovint, fer incursions en el passat,

situar-s'hi, comprendre'l. Un passat viscut entre Figueres i Cadaqués, els dos punts geogràfics que van encloure el millor de l'adolescència i joventut d'ambdós germans que fins el 1929 estigueren units pels vincles de la sang i per afinitats més sensibles que electives. Les paraules d'Anna Maria eren pinzells finissims que a mesura que dibuixaven acolorien el temps viscut en el si d'una família que ben aviat va fer d'en Salvador el centre del seu interès. Creien en ell amb fe absoluta, amb una religiositat que el convertia en ídol, en el déu quotidià, en el blanc de totes les esperances. Era per a tots el predestinat al qual concedien els petits tresors de la diària convivència. Morta la mare, la tieta el consentia, el pare li proporcionava les millors revistes d'art del país i de l'estranger, la germana li servia de model amb paciència il·limitada.

Entre Figueres i Cadaqués

En la Figueres dels anys vint, tan deliciosament provinciana, sense a penes vehicles de motor, que encara regava els carrers per on els carros i les tartanes assenyalaven setmanalment l'arribada del mercat, la família Dalí era de les més inquietes i progressistes. La personalitat del pare que exercia de notari en la petita ciutat, aglutinava al seu entorn parents i amics que aleshores formaven un grup d'intel·lectuals que estaven destinats, a través dels anys, a destacar singularment. Així els germans Xirau, els dos polítics i el filòsof: Joan Subias, historiador i tractadista d'art, avui un gran oblidat; el periodista Carles Costa, engolit pel suïcidi; Ramon Reig, mestre de l'aquarel·la; el farmacèutic Joaquim Cusi, benefactor de Figueres i promotor de grans empreses, entre elles els Laboratoris del Nord d'Espanya que continuen en plena activitat; els Pitxot, amb tres generacions d'artistes apassionats per la pintura i la música en la qual sobresortiren, Ricard, Lluís i Maria Gay. En són rebrots notables Ramon i Antoni, professionals de la pintura. Aquesta família va fer de Cadaqués, quan era un senzill poble de pescadors, la meca de l'art nacional i internacional; Marià Pujolà, batlle liberal, reelegit repetides vegades; Puig Pujades, polític i escriptor, que fundà a Figueres el setmanari *L'Empordà Federal*; i encara d'altres com Narcís Sala, Joan Turró, Joan Sutrà, plens d'inquietuds i entusiasmes.

Per això, quan en Salvador retornà de Madrid, de la Residència d'Estudiants, en companyia de García Lorca, el pare Dalí convocà els amics a casa seva perquè tenia la certesa que sabrien apreciar, tan bé com ell, l'obra teatral

Mariana Pineda creada per aquell granadí d'ulls foscos i pell bruna que recitava els versos amb una força i una convicció capaç d'engrescar i seduir els oients. I així va ser. A tots convenceren els seus poemes que a més de tenir el toc

Anna Mª Dalí, la "Noia a la finestra" pintada per Salvador

de l'originalitat eren tan musicals i plàstics.

Anna Maria, en recordar-ho, semblava que l'acabava d'aplaudir, o que tornava amb ell de la rambla

on Federico havia quedat ullprès veient ballar sardanes, com dies després s'extasiaria davant del mar de Cadaqués on l'havien dut perquè copsés l'encís de tots els blaus, la blancor de l'escuma, el paisatge lunar de Cap de Creus, amb roques escultòriques i penya-segats abruptes que duïen la marca de les primeres composicions abstractes executades per la naturalesa.

I Anna Maria ens mostrava fotografies, cartes, dibuixos, llibres. Tot un armariet ple d'obres escrites o referides a García Lorca. I en seguir el fil de la memòria amb el qual ordia evocacions i vivències passades, ens apropava a un Salvador de cabells engomats, ulls agressius i mans destres a l'hora de pintar el que més l'abellia. Dedicava moltes hores a concebre, a compondre i resoldre quadres que foren la sorpresa, l'admiració dels galeristes i crítics d'aquella època, quan Barcelona vivia l'eferescència noucentista.

Anna Maria encara estava molt lluny de confidenciar en un llibre el que vivia en aquells anys de glòria casolana. Es limitava a posseir-los amb els sentits ben oberts, a l'escalf d'una família que giravoltava entorn la flama vital i enlluernadora del fill i del germà.

Durant els hiverns, que passaven a Figueres, trencaven la monotonia ramblejant, convivint amb els amics, anant al cinema, o desplaçant-se a Vilabertran amb els Reig que hi tenien la torre. Feien berenades, anaven d'excursió o assajaven els trepidants passos del xarleston mentre en el gramòfon de trompeta els discos giraven amb més rapidesa que la plana de l'Empordà contemplada sovint des de la torratxa que corona l'edifici.

I els anys passaren àgils, feliçment. El de 1929 empenyé en

Salvador i Anna Maria Dalí

Salvador Dalí a París fins situar-lo en el grup dels surrealistes. Allà conegué Gala que a partir d'aleshores no l'abandonaria. La família, després dels exabruptes i manifestacions protagonitzades per en Salvador, va trencar-hi, amb gran sentiment per part del pare i de la germana. Set anys després, la guerra civil que esfondrà tantes coses, arrossegà aigua avall la millor època d'Anna Maria. Mort el pare, la seva soledat s'arrapà com un naufrag al poc que li quedava dels dies plàcids i lluminosos: la casa de Cadaqués. I allà va afermar-se dia darrera dia limi-

tant-se a viure del que li produïa la finca. En aquest recés els anys varen transcórrer xuclant-li la joventut, la maduresa, i a canvi, li donaren experiències enriquidores que, gràcies a la seva vitalitat, la portaren a gaudir de moltes coses que eren molt més que un al·licient. Amistats de pedra picada, lectures, música, passejades, converses amb els cadaquesencs, perfecta convivència amb la família que va adoptar i que fins a darrera hora ha estat per a ella un suport i un gran consol. Tot això unit a una personalitat de dona culta i sensible l'estimulava, li duia l'alegria de viure.

Els llibres d'Anna Maria

Un dia, esperonada per Manuel Brunet a qui havia donat a llegir algunes pàgines del seu diari, decidí escriure un llibre. Així va néixer *Salvador Dalí visto por su hermana*, traduït per María Luz Morales,

a l'única llengua que aleshores mereixia els honors de la publicació. En aquest llibre, Anna Maria reconstruí el que havia estat la vida dels seus fins l'any 1929, i ho

que si ho era és que ella mai no acceptà l'amistat amb Gala, perquè d'ençà que la parella s'havia desentès de l'autoritat paterna, no consentí que aquesta retornés a

casa seva.

Però pesi a tan dràstic determini, Salvador Dalí així que sortia un llibre sobre ell o la seva obra, l'enviava a Anna Maria amb dedicatòries afectuoses demostratives de l'estimació que continuava latent. Aquests llibres ens els mostrà ella mateixa perquè constatéssim que quan tot-hom creia que estava renyida amb el germà, el pintor li feia arribar testimonis evidents de

Anna Maria vista per Federico García Lorca

va fer amb la senzillesa que neix de la veritat.

Encara que part de la premsa propagà que les relacions amb el seu germà continuaven interrompudes, això no era del tot cert. El

tot el que anava realitzant.

Un fet prou eloqüent de l'interès que sentia per tot el que afectava al seu germà, era l'afany que tenia de recollir i de retallar el que la premsa aportava sobre ell: exposicions, entrevistes, crítiques, reportatges, escàndols, especulacions sobre les activitats que duia a terme, o el que es deia ací i fora d'ací. N'omplí àlbums, carpetes, lleixes, armaris. La xarxa que havia estès per procurar-se tantes referències, era vigilada per moltes mans amigues que no deixaven escapar cap notícia. Poc abans de morir llegà l'arxiu al poble.

Anna Maria havia escrit un segon llibre. Tot l'any a Cadaqués, una pintura literària del poble on es va retirar. Una pintura amb moltes pinzellades líriques que posa de manifest l'alegria d'estar vora la mar. La lectura és fàcil, suggestiva, amarada de matisos que ens descobreixen el que pot donar de si un lloc sofisticat i posseït pel turisme

Retrat familiar dels Dalí, on apareixen els infants Salvador i Anna Maria.

quan és vist des de la quotidianitat que ens posa a l'abast allò que passa desapercebut durant el bull·lici estiuenc enmig la turbamulta dels passavolants.

Llençada a la passió de narrar va escriure dos altres llibres. En un d'ells, *Des de Cadaqués*, gràcilment il·lustrat per Angels Carbona, ens diu:

"Hi ha dos Cadaqués: el real i el que viu dins de l'aigua. Difícil seria concretar quin és més bell, més suggestiu, i si triem el real és perquè sense ell, l'altre no existiria. Es, potser també per això, que algunes vegades preferim la realitat als somnis".

Petits poemes en prosa i recull de pensaments, adés profunds, adés sentimentals, però expressats amb les paraules justes, cada una amb el color precís.

A seguit d'aquest llibre publicà en la col·lecció Terra Nostra *Miratges de Cadaqués*, que dona una visió personalíssima del poble, de la seva gent, dels costums, dèries i atavismes que la vivifiquen. Es una exaltació poètica dels paratges més lluminosos i espectaculars que envolten el poble. Cap de Creus, cala Culip o Tudela, són descrits amb una prosa viva, flui-

da, a voltes tan sumptuosa com les tonalitats d'algunes de les roques que configuren molts dels paratges evocats.

Anna Maria Dalí, lluny de tota pressumpció i vanitat, escrivia tal com raja, però amb una contenció regida pel bon gust, la sobrietat. No necessitava retòrica de cap mena per exposar allò que els seus ulls captaven i traspasar-ho a l'ànima que ho filtrava amorosament.

Poc abans de morir pogué veure editat el darrer llibre, *Noves imatges de Salvador Dalí*, la versió original, en català, de *Salvador Dalí visto por su hermana*, però amb pàgines inèdites escrites pel seu germà quan aquest no era més que un adolescent que feia el dietari.

Les cendres i el retrat

Com una onada amarga o una petxina negra, el mal li arribà de sobte i durant un any la mantingué a la deriva, insegura, poruga, gairebé esfereïda. Començava a morir, a perdre peu en la mar de l'angoixa, de la impotència. I el dia 16 de maig de 1989 una onada més alta que les altres se l'endugué per sempre.

Les seves cendres reposen en el blanc cementiri de Cadaqués, però el seu retrat a contraluz es fa tan viu, tan real, com aquella *Noia a la finestra* que un dia va pintar el seu germà Salvador.

Montserrat Vayreda és escriptora

La "noia d'esquenes" és també Anna Maria Dalí